

УДК 811.111:378

ВАЖЛИВІСТЬ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Нипадимка А. С.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті проаналізовано прийоми викладання іноземної мови в межах комунікативного підходу до навчання. Розкрито проблему мовної підготовки та міжкультурної комунікації у процесі формування культурологічної компетентності у студентів, окреслено умови її розвитку у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, компетенція, іноземна мова, аутентичні матеріали, спілкування.

Нипадимка А. С. Важность межкультурного общения на уроках иностранного языка. В статье проанализированы приёмы преподавания иностранного языка в рамках коммуникативного подхода к обучению. Раскрыта проблема языковой подготовки и межкультурной коммуникации в процессе формирования культурологической компетентности у студентов, очерчены условия её развития в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, компетенция, иностранный язык, аутентичные материалы, общение.

Нипадимка А. С. The importance of intercultural communication at the foreign language lessons. The article considers the pedagogical process of intercultural communication teaching in the lessons of a foreign language. Examples of teaching a foreign language in the context of a communication have been given. The article analyses the approaches which have been studying the problem of foreign language and culture teaching. The input of these approaches into the modern understanding of the linguosociocultural competence has been clarified.

Proper training of highly qualified specialists in different fields of modern life and international relations are caused by the pressing needs of further development and expansion of international relations of Ukraine.

The article looks into the pedagogical process as a means of interlingual communication, education and informational culture, studies the particular roles that teachers play in a globalized society. The ways for development of cultural competence in higher education institutions have been proposed. In the enhanced communicative approach communication is in the center of world language instruction and is important for intercultural communicative skills. Communication skills teaching should also be connected with variations in intercultural communication. In this regard, society needs highly qualified specialists in different spheres of a qualitatively new formation, put forward higher requirements specific to their comprehensive training in higher educational institutions. In the article some solutions are discussed.

In the article the author touches upon the problem of intercultural communication as the method of teaching that can help students achieve competence in the foreign language and must be used sensibly, purposefully, systematically and on a regular basis. This approach to language learning in the process of training involves close interaction of language and culture of its speakers. The result of this training is to develop both a communicative and social competence ensuring the use of language in a specific cultural context through dialogue of cultures.

Key words: intercultural communication, competence, foreign language, authentic materials, communication.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. На сучасному етапі глобалізації інформаційного простору, розвитку міжнародних зв'язків та контактів різного рівня і діапазону дослідження проблем міжкультурної комунікації, або «крос-культурної компетентності», стає все більш актуальним. Міжкультурна комунікація створює атмосферу взаєморозуміння і сприяє співпраці між усіма зацікавленими сторонами з різних країн. Діалог допомагає представникам різних культур встановлювати особисті дружні контакти, необхідні, щоб подолати непорозуміння, знайти більше точок дотику і підтримати дружні відносини у всьому світі. Вчені-гуманітарії все активніше беруть участь в обговоренні та розв'язанні основних проблем міжкультурної комунікації, підготовці фахівців у галузях перекладу і медіа, обдарованих журналістів, фахівців у сфері реклами і зв'язків з громадськістю, маркетингових та інтегрованих комунікацій.

З огляду на це доцільно вказати на важливість здатності майбутніх фахівців до налагодження ділових контактів з іноземними партнерами у процесі професійної діяльності в іншомовному середовищі. Невід'ємним компонентом професійної компетентності сучасної людини мають бути знання іноземної мови та вміння впроваджувати їх у практику.

Проблема підготовки фахівців до роботи з партнерами як представниками інших культур має низку особливостей. Педагоги переглядають методи навчання, переосмислюють і підбирають нові, приділяючи більше уваги формуванню навичок і умінь міжкультурного спілкування, а не тільки інформуванню про культурні особливості і традиції тієї чи іншої країни. У зв'язку з тим, що інформацію для навчання міжкультурної комунікації черпають з різних наук, педагогіка запозичила поняття і категорії антропології, психології, лінгвістики, соціології, теорії комунікацій. Однак така еkleктичність лише

збагатила педагогіку як галузь наукових досліджень, тому що її міждисциплінарний характер дав змогу переосмислити багато традиційних і звичних понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гуманістична парадигма сучасної освіти, яка визначає розвиток усіх рівнів освітніх систем і актуалізує розвиток людини, особливу увагу приділяє становленню людини як суб'єкта спілкування та взаємодії з іншими людьми.

Мова – джерело педагогіки, творець душі людини, база для духовно-моральних, розумових і громадянських рис особистості. Іноземна мова, по суті, не навчальний предмет, а освітня дисципліна, що володіє величезним потенціалом, здатним зробити вагомий внесок в розвиток людини як особистості. Якщо наша мета буде не суто навчальна (не «вміння спілкуватися» або «володіння комунікативною компетенцією»), а освітня (освіта духовної людини, здатної вести діалог культур), то необхідно подбати про те, щоб розкрити і реалізувати всі потенційні освітні можливості людини [1, 25].

Вивчення робіт, присвячених проблемі педагогічного спілкування (А. Б. Добрович, І. О. Зимня, В. А. Кан-Калик, А. А. Леонтьєв, А. В. Мудрик, І. І. Риданова, В. Д. Ширшов та ін.), підтвердило, що спілкування слугує інструментом культури, спрямованим на виховання людини, розвиток і становлення свідомості особистості, її світовідчуття і світосприйняття.

Проблему спілкування кінцево розв'язано, якщо сформована міжкультурна компетентність допомагає студентам застосувати міжкультурні здібності під час певної професійної діяльності. Тоді реалізується завдання оволодіння мовою не тільки як засобом усного та письмового спілкування, а і як засобом залучення до іншої культури (Є. І. Пассов, В. В. Сафонова, В. В. Соколова, С. Г. Тер-Минасова). Питанням інтеграції компонентів культури у процесі навчання іноземної мови присвячені роботи Н. Ф. Бориско, І. А. Закір'янової, В. О. Калініна, Ю. І. Пассова, В. В. Сафонові, О. Б. Тарнопольського, Г. Д. Томахіна, Н. С. Щерби та ін.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – розкрити мету формування міжкультурної компетентності під час вивчення студентами іноземної мови, а також запропонувати підходи та теоретично обґрунтувати умови, за яких комунікація між культурами буде відбуватися на високому рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. З підвищенням рівня глобалізації мовна культура українців зазнає змін. За останні десятиліття комунікація стала більш експресивною, все частіше люди орієнтуються на західні традиції та стандарти, зростає й індивідуальність поведінки, серед усього й мовної. Водночас продовжують зберігатися характерні для української традиції стереотипні форми комунікації, що мають жорсткі рамки, які детермінують поведінку особистостей.

В Україні ідеї міжкультурної комунікації почали розвиватися одночасно з ідеями принципово нового підходу до викладання іноземних мов. Навчити людей спілкуватися (усно або письмово), навчити виробляти, створювати, а не тільки розуміти іноземну мову – це важке завдання, яке ускладнено тим, що спілкування – не просто вербальний процес. Його ефективність, крім знання мови, залежить від

безлічі факторів: умов і культури спілкування, правил етикету, знання невербальних форм вираження, наявності глибоких фонових знань тощо [4, 27].

В нових умовах при постановці проблеми викладання іноземних мов стало зрозумілим, що радикальне підвищення рівня навчання комунікації, спілкування між людьми різних національностей може бути досягнуто тільки за умови розуміння і усвідомлення соціокультурного фактора. Інакше кажучи, крім значень слів і правил граматики, потрібно знати: коли сказати (написати), як написати, кому; як дане значення (поняття), предмет думки живе в реальному світі, мову якого вивчають.

Оволодіння іноземною мовою сприяє не лише засвоєнню студентами певних мовних знань, умінь та навичок, а й формуванню умінь та навичок практичного користування мовою, розвитку умінь спілкування на внутрішньокультурному й міжкультурному рівнях, адже спілкування як соціально-психологічний процес не можливе без встановлення певних контактів між учасниками комунікації.

Спілкування двох людей, один з яких говорить іноземною мовою, є спілкуванням не тільки міжмовним, але і міжкультурним, оскільки комуніканти – представники різних лінгвокультурних спільнот. Викладачі іноземних мов одними з перших усвідомили, що для ефективності спілкування з представниками інших культур недостатньо відмінного володіння іноземною мовою. Людина повинна не тільки правильно формулювати свої думки іноземною мовою, а й дотримуватися культурних норм, прийнятих у носіїв іноземної мови.

Тому навчання іноземної мови не може обмежуватися повідомленням деякої сукупності знаків, правил їх комбінування, набором стереотипів, необхідних для комунікації, оскільки освоєння мови також означає проникнення в іншу систему цінностей, життєвих орієнтирів та інтегрування її у власну картину світу. Для того, щоб навчити студентів ефективно спілкуватися з представниками інших культур, необхідне формування навичок і умінь спілкування.

Кожен урок іноземної мови – це практика міжкультурної комунікації, зустріч і поєднання культур, бо кожне слово відображає інший світ, іншу культуру: за кожним словом стоїть обумовлена національною свідомістю уява про світ. Опанувати комунікативною компетентністю на англійській мові, не перебуваючи в країні, мову якої вивчають, справа нелегка. Тому важливим завданням для викладача є створення реальних і уявних ситуацій спілкування під час проведення занять з іноземної мови з використанням різних прийомів роботи, зокрема дискусій, рольових ігор, творчих проєктів тощо. З метою активізації комунікативної діяльності на занятті іноземної мови та надання можливості студентам глибше пізнати себе, необхідно запроваджувати на заняттях із практичного курсу іноземної мови ще і такі види робіт, як інтерв'ю, вправи діалогічного спрямування, ділові ігри, вправи соціально-психологічного тренінгу. Щоб виконувати комунікативні завдання, студенти повинні брати участь у комунікативних мовленнєвих видах діяльності та оперувати комунікативними стратегіями. Багато видів комунікації / спілкування, таких

як бесіда і листування, є інтерактивними і навчають бути чутливим до соціального вживання іноземної мови. Комунікативний підхід призначає іншу роль самій мові. З оперттям на такий підхід підсилюється розуміння студентами повноти значення мови, яку вони вивчають. Студенти мають усвідомити, що реально можуть робити, використовуючи мову.

Не менш важливим є залучення студентів до культурних цінностей народу – носія мови. У контексті нашого дослідження важливого значення набуває робота з автентичним матеріалом. Автентичний матеріал, який може бути використаний як текст для аудіювання, діалогів, письмових і усних вправ, має низку переваг:

– він близький до мови, яку використовують в звичайних реаліях (слухання доповідей, інтерв'ю, радіопередач і т. п.);

– він не спрощує і не ускладнює природну розмовну мову на відміну від спеціально складеного «занадто літературного» матеріалу;

– він доступний будь-кому завдяки Інтернету.

Автентичні матеріали уможливають безпосередній контакт з політичною/діловою англійською мовою і відкривають джерело сучасних матеріалів, які мають безпосереднє відношення до фахових потреб студентів. Робота з автентичними текстами дозволяє в навчальних умовах показати реальні прагматичні соціокультурні ситуації і прокоментувати їх, підвищити внутрішню мотивацію учнів до освоєння іноземної мови, створити психологічну комфортність, розвинути довільну і мимовільну пам'ять, сприяє підвищенню комунікативно-пізнавальної мотивації, формує лінгвокраїнознавчу і інтеркультурну компетенцію, позитивно впливає на особистісно-емоційний стан учнів, забезпечує можливість одночасного звернення до мови і культури.

Спілкування можна опанувати тільки спілкуючись і через спілкування. Тому навчальний процес повинен моделювати міжкультурне спілкування як діалог культур і цивілізацій у сучасному світі, що потребує і відповідного технологічного забезпечення. Звернення до проблеми навчання міжкультурної комунікації на заняттях іноземної мови дає змогу поєднати мову як засіб комунікації з культурою інших народів і країн. Такий підхід до вивчення іноземної мови забезпечує не тільки більш ефективне розв'язання практичних, загальноосвітніх, розвиваючих та виховних завдань, але має подальші можливості для формування та розвитку мотиваційних процесів навчання [2, 22].

У будь-якому спілкуванні задіяно людські емоції і реакції. Одне з основних завдань міжкультурного навчання – полегшення процесу адаптації в іншій культурі та зведення до мінімуму негативних наслідків культурного шоку. Звідси доцільно включати до навчальної програми елементи тренінгу міжкультурного спілкування. Під час занять студенти отримують можливість відчути почуття та емоції, які виникають в реальній ситуації міжкультурної комунікації, обговорити, проаналізувати свою власну поведінку і поведінку партнерів, зрозуміти, що люди часто схильні оцінювати незвичні дії інших людей на підставі неправильних уявлень. Обговорення подібних ситуацій викликає жваві дискусії, значно підвищує мотивацію і зацікавленість студентів предметом, усуває психологічний бар'єр між студентами і викладачем. При цьому саме навчання все більше набуває характеру діалогу культур. У результаті формується основа повноцінної міжкультурної комунікації, тобто адекватного взаєморозуміння і взаємодії між учасниками комунікативного акту, які належать до різних національних культур. Адже саме розбіжності, невміння орієнтуватися в них з причини незнання національних культурних особливостей є основним бар'єром у спілкуванні та взаєморозумінні між людьми, навіть якщо вони спілкуються однією мовою. Педагогічним результатом такої навчальної взаємодії є толерантність, розуміння позиції співрозмовника і повага до неї. Як зазначає відомий філолог-дослідник Ю. І. Пассов, взаєморозуміння – не обов'язково однаковість думок, але – єдність цілей; це – розуміння думки іншої людини, розуміння того, що стоїть за цим, як це співвідноситься з цінностями співрозмовника як представника іншої культури, який сенс має в контексті міжкультурного спілкування, в контексті діалогу культур і визнання права на використання інших цінностей [1, 45].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ми розкрили цілі формування міжкультурної компетентності в процесі вивчення іноземної мови, а також висвітлили проблему мовної підготовки та міжкультурної комунікації у процесі формування культурологічної компетентності у студентів. Підбиваючи підсумок сказаного, необхідно ще раз підкреслити, що ефективність міжкультурного спілкування значною мірою залежить від початкової установки – високої мотивації, а також здатності комунікантів зберегти бажання продовжувати спілкування, незважаючи на виниклі мовні і культурні бар'єри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пассов Е. И. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования : [методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного] / Е. И. Пассов, Н. Е. Кузовлева. – М. : Русский язык. Курсы, 2010. – 568 с.
2. Пассов Е. И. Коммуникативное мышление как феномен и его структура / Е. И. Пассов, З. Г. Шаридова // Коммуникативный метод обучения иноязычной речевой деятельности : [сб. науч. трудов]. – Воронеж : Издательство ВГПИ, 1982. – Т. 221. – С. 12–23.
3. Садохин А. П. Межкультурная коммуникация / А. П. Садохин. – М. : Альфа – М. ; ИНФРА. – М., 2006. – 288 с.
4. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : [учеб. пособие] / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово / Slovo, 2000. – 624 с.
5. Тинкалюк О. В. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів / О. В. Тинкалюк // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 24. – С. 53–63.
6. Hofstede G. Cultures and Organisations. Software of the mind / Geert Hofstede // Cultures and Organisations. Software of the mind. – McGraw-Hill Education; 3 edition. – 2010. – 576 s.